

Kunz, Barbara: *Kind words, cruise missiles and everything in between – a neoclassical realist study of the use of power resources in U.S. policies towards Poland, Ukraine and Belarus 1989-2008. Stockholm Studies in Politics 136, Södertörn Doctoral Dissertations 50 (Stockholm, 2010)*

RONNIE HJORTH¹

Inledning och sammanfattning

Titeln på den här avhandlingen är ovanligt bra. Den är inte bara lätt att komma ihåg. Den talar också om vad avhandlingen handlar om, såväl empiriskt som teoretiskt. Orden i titeln är av Madeleine Albright som definierar utrikespolitik så här:

The purpose of foreign policy is to influence the policies and actions of other nations in a way that serves your interests and values. The tools available include everything from kind words to cruise missiles. Mixing them properly and with sufficient patience is the art of diplomacy. (s. 11)

Den här avhandlingen handlar om amerikansk utrikespolitik och med ungefärligen Albrights definition som utgångspunkt. Avhandlingen behandlar utrikespolitiken under tre presidenter: George H. V. Bush, William J. Clinton och George W. Bush. Den empiriska delen utgörs av tre fallstudier av amerikansk utrikespolitik i förhållande till tre olika stater: Polen, Ukraina

och Vitryssland. Alla fanns en gång i den sovjetiska sfären, men har efter Sovjetunionens fall utvecklats i olika riktningar.

Den teoretiska referensramen är nyklassisk realism (*neoclassical realism*). Det är utifrån den teoritraditionen som avhandlingen är skriven och det är till den traditionen som den är tänkt att vara ett bidrag. Den realistiska traditionen är gammal. Thukydides, Machiavelli och Hobbes brukar räknas till inflytelserika tidiga företrädare. Ett stycke in på 1900-talet rymmer den s.k. klassiska realismen många olika författare: teologen Reinhold Niebuhr, den av Nietzsche präglade Hans Joachim Morgenthau, den nihilistiske Carl Schmitt, den (förmodligen) liberale Edward Carr, Raymond Aron, den av den excentriske Arnold Toynbee influerade historikern Martin Wight och många andra. Realismen är en brokig och mångfacetterad tradition.

Nyklassisk realism försöker, enligt författaren, förklara staters utrikespolitiska beteende, till skillnad från nyrealismen (*neorealism*) som vill förklara beteendemönster hos stater i det internationella systemet som helhet. Nyklassisk realism tar sin utgångspunkt i det anarkiska internationella systemets struktur och vill genom fallstudier analysera hur dessa strukturella förutsättningar kommer till uttryck i utrikespolitiskt beteende.

I den här avhandlingen antas USA sträva efter att vidmakthålla den unipolaritet som uppstått efter Sovjetunionens fall och därmed sin dominans i världspolitiken. Det handlar, enligt författaren, både om att behålla makt och att öka makt. Frågan blir hur denna ambition tar sig uttryck i USA:s utrikespolitik gentemot Polen, Ukraina och Vitryssland. Enligt författaren finns det inom den nyklassiska realismen främst två faktorer genom vilka strukturella förhållanden bearbetas till ut-

¹ Ronnie Hjorth är universitetslektor, docent i statsvetenskap vid Linköpings universitet. E-post: ronnie.hjorth@liu.se
Granskningen grundas på min opposition i Stockholm den 14 januari 2011. Alla sidhänvisningar gäller avhandlingen.

rikespolitiska medel: den ena är perceptioner, den andra är inrikespolitiska restriktioner. Dessa betraktas som mellanliggande variabler i förklaringsmodellen, kausalt mellan systemfaktorerna och det utrikespolitiska beteendet. I avhandlingen är det perceptioner som står i centrum, närmare bestämt den betydelse som amerikanska beslutsfattare perceptioner av Polen, Ukraina och Vitryssland har för den amerikanska politiken gentemot dessa stater liksom för USA:s val av utrikespolitiska medel på en skala mellan vänliga ord och kryssningsmissiler.

Perceptionerna handlar i avhandlingen om hur de tre staterna framställer sig för amerikanska beslutsfattare: som vän (*friend*), som fiende (*non-friend*), eller som obestämd (*undecided*). Författaren gör här tre centrala antaganden: att perceptioner om staters status (som vän/fiende/obestämd) är den ”felande länken” i den realistiska förklaringsmodellen; att det alltid finns en bilateral relation av det här slaget med i spelet när det gäller utrikespolitiskt beslutsfattande; och att detta komplex också är kopplat till valet av utrikespolitiska medel. Författaren arbetar här med fyra typer av medel: positiva/negativa, materiella/symboliska.

Avhandlingens centrala frågeställning är varför USA bedrivit i grunden olika utrikespolitik gentemot Polen, Ukraina och Vitryssland när den realistiska förklaringsmodellen i sin mer allmänna form föreskriver en likartad politik:

...why did the United States lead essentially different policies in a situation where realism would predict the contrary? (s. 31)

Själva tillvägagångssättet i de tre fallstudierna görs i tre steg: det handlar först om att fastställa (*determine*) USA:s perspektiv på motparten som antingen vän/fiende/

obestämd, och att göra detta genom att studera hur de bilaterala relationerna har utvecklats; att identifiera utrikespolitiska medel och de maktresurser de vilar på; att etablera en korrelation mellan motpartens status som vän/fiende/obestämd, och valet av utrikespolitiskt medel från USA:s sida.

Resultatet av de tre fallstudierna visar enligt författaren på en korrelation (*an obvious correlation*) mellan, å ena sidan, de tre staternas kategoritillhörighet som vän/fiende/obestämd och, å andra sidan, USA:s val av utrikespolitiska medel: Polen som är vän hanteras med uteslutande positiva medel; Vitryssland som är fiende hanteras med uteslutande negativa medel; Ukraina som är obestämd hanteras med båda typerna av medel. Dessa resultat bekräftar de antaganden författaren gjort inledningsvis.

Med utgångspunkt från detta empiriska resultat drar författaren fem generella slutsatser:

1. Att USA tvärtemot vad den realistiska teorin föreskriver använt sig av olika utrikespolitiska medel mot de tre staterna, och att detta beror på hur man från USA:s sida uppfattat motparten: som vän/fiende/obestämd.
2. Att perceptioner hos stormakten är en mellanliggande variabel, mellan maktresurser och utrikespolitisk handling.
3. Att en ”bilateralisering” av den traditionella realistiska dikotomin mellan status quo-stater och revisionistiska stater måste göras med utgångspunkt från perceptioner.
4. Att detta utgör en ”felande länk” i den realistiska teorins förklaringsmodell.
5. Att negativa utrikespolitiska medel bör förstås så att de syftar till att kontrollera under det att positiva medel syftar till att förändra.

Unipolaritet, intressen och perceptioner

Tre viktiga begrepp i avhandlingens analytiska arkitektur är unipolaritet, intressen och perceptioner. I alla tre avseendena har avhandlingen tydliga förtjänster. Det råder inget tvivel om att dessa begrepp verkligen har bidragit till den empiriska analysen, som dessutom är väl genomförd. Men det finns trots allt en del oklarheter.

Redan i första kapitlet finns underrubriken *Preserving the unipolar moment*. Vad som avses är situationen efter 1989 med USA som ensam supermakt. Men litteraturen som refereras tycks peka på en glidning. Är det fråga om en tillfällig situation, en parentes, en tidpunkt att flytta fram positionerna innan en annan och normal/stabil ordning inträder? Eller är det en permanent/stabil situation det handlar om? De här frågorna behandlas inte vidare. Det tycks förhålla sig så att aktörerna under den studerade perioden uppfattade unipolariteten som permanent eller i varje fall inte hotad i det korta perspektivet. Men frågan om unipolaritetens stabilitet över tid kan ändå ha betydelse för hur resultatet ska förstås. För om det rör sig om en tillfällig situation har kanske inte de faktorer som lyfts fram i studien så stor vikt i det längre perspektivet. Det gör dem inte oviktig förstås, men de generella teoretiska implikationerna blir inte lika stora.

En andra aspekt gäller intressen. Författarens femte slutsats bortser från perceptioner, som ju annars är centralt i avhandlingen, för att istället handla om samspelet mellan intressen och valet av utrikespolitiskt medel. Slutsatsen är att negativa utrikespolitiska medel bör förstås så att de syftar till att kontrollera under det att positiva medel syftar till att förändra. Fullföljs en sådan tanke blir de bakomliggande maktintressena centrala. Det är i så fall inte perceptioner om vän/fiende/obe-

stämd utan intressen syftande till kontroll och förändring som avgör valet av utrikespolitiskt medel. Kontroll kan man tänka sig skulle kunna vara det primära målet. När kontroll väl uppnåtts, i den meningen att ett område säkrats, skulle utrikespolitiken komma att syfta till förändring. En sådan tankegång kan nog också stödjas av avhandlingens fallstudier där Polen ganska snart är under kontroll och fokus istället blir på förändring, medan de båda övriga staterna förblir mer osäkra. Detta gäller särskilt Vitryssland där väl egentligen kontroll aldrig uppnås under perioden. Tankarna om maktintressen kopplade till utrikespolitiska medel skulle, om de hade utvecklats i avhandlingen, därför kunna tänkas modifiera tesen om perceptionernas roll och därmed föra avhandlingen närmare mer konventionella realistiska tankefigurer.

Den tredje aspekten gäller amerikanska perceptioner om motparten som vän/fiende/obestämd. Den här indelningen av stater är absolut central för avhandlingens resultat. Att det förhåller sig på det sättet att vänner behandlas med positiva medel, fiender med negativa medel, och obestämda stater med båda typer av medel, förefaller utan tvivel intuitivt rimligt. Författaren visar på ett trovärdigt sätt att så varit fallet i de tre studierna. Men det blir ändå inte klart var de tre kategorierna egentligen står för.

Det som oftast framhålls att det är amerikanska perceptioner som avgör vilken kategori det är fråga om. Men särskilt när det skrivs om obestämda stater tycks attityden hos motparten vara minst lika viktig:

An undecided state is moving back and forth between being perceived as friendly and unfriendly, hence illustrating that the state in question seems not to have made up

its mind as to its general attitudes towards another state. (s. 80)

I citatet finns formuleringen att den obestämda staten inte tycks ha bestämt sig för vilken attityd den ska välja. Den rimliga slutsatsen är ändå att det är USA:s perception av motpartens attityd som undersöks, och det skriver också författaren. Samtidigt hävdar hon att perceptionerna formas i utvecklingen av en bilateral relation mellan staterna, men att det ändå är USA:s perception av denna relation som är central.

Det finns även en annan svårighet med kategorin obestämd. I citatet ovan framgår att en obestämd stat, enligt författaren, pendlar mellan att betraktas som vän eller fiende. Men om man delar in den längre tidsperioden i olika tidpunkter så blir ju motparten ibland vän och ibland fiende. Är det då rimligt att det utrikespolitiska vägvalet vid varje tidpunkt bedöms efter den då aktuella perceptionen eller spelar en längre tidsperiod in? Avhandlingen täcker en tidsperiod på nästan 20 år. Under en så lång tidsperiod kan ju mycket hända, och en stat kan betraktas som vän under kanske femton år för att sedan vara fiende i fem år. Kategorin obestämd blir också på ett helt annat sätt än kategorierna vän/fiende beroende av den tidsperiod som studeras eftersom en temporal dimension ingår i själva preciseringen av begreppet obestämd men däremot inte när det gäller de två andra begreppen. Detta är ett problem på en teoretisk nivå som kan ha betydelse för hur resultatet av studien ska värderas i relation till allmänna teorier om internationell politik och utrikespolitik, men det är knappast avgörande för analysen av det empiriska materialet, för den sker ju ändå i "tidrummet", d.v.s. med specifika spatials och temporala begräns-

ningar. Kategoriseringen hjälper här författaren att tolka och förstå sitt material.

Fallstudierna

Om kategoriseringen vän/fiende/obestämd konstitueras som en bilateral relation blir den svår att skilja från de utrikespolitiska medel den är tänkt att förklara. Detta är författaren mycket medveten om. Hon hävdar att uttalanden som riktas till en tredje part, exempelvis journalister vid en presskonferens eller liknande, inte ska betraktas som utrikespolitiska yttranden. Men naturligtvis lyssnar främmande makt även till detta och fäster avseende vid det, vilket författaren inser. Det avgörande är då att de här uttalandena eftersom de är deskriptiva har en annan essens (*essentially different*) än verbala utrikespolitiska medel. Författaren är också medveten om att det föreligger en risk för cirkelförklaring, d.v.s. perceptioner och beteende formar varandra, men hävdar att det ändå går att upprätthålla distinktionen. Författaren arbetar emellertid noggrant och är väl medveten om de utmaningar som en empirisk undersökning av det här slaget naturligen är behäftad med. Mer behöver man inte kräva.

Till avhandlingens förtjänster hör definitivt de tre fallstudierna. Det är tre goda berättelser, väl skrivna och insiktsfulla. De är inte disponerade efter samma mall, vilket är rimligt eftersom det handlar om tre olika fall, tre olika historier, men de är trots skillnaderna formade efter avhandlingens teoretiska huvudfrågor.

Det första fallet handlar om relationen mellan USA och Polen. Polen har av USA uppfattats som vän ända sedan kommunismens fall, och många citat visar detta. Att avgöra Polens status som vän har nog varit relativt enkelt och det finns gott stöd för denna kategorisering. Också vad gäller

utrikespolitiska medel är det tydligt att det rör sig om positiva medel, både materiella och symboliska. Avslutningsvis förs även en intressant diskussion om Polens roll i förhållande till EU och den retoriska kategoriseringen av ”det gamla och det nya Europa”.

Det andra fallet gäller Ukraina. Även den här studien är en väl genomförd och mycket informativ analys av relationerna mellan USA och Ukraina. Men samtidigt tydliggörs här både svårigheterna med att rekonstruera den bilaterala relationen mellan staterna och att fastställa vilken kategori som det varit fråga om. Författaren kategoriserar Ukraina som obestämd. Detta beror bland annat på en bristande kontinuitet i både de amerikanska ståndpunkterna och vid valet av utrikespolitiska medel över tid. Men här blir det tydligt att det handlar om både amerikanska perceptioner och de signaler eller attityder som Ukraina ger uttryck för:

The friendlier Ukraine positions itself vis-à-vis Washington, the more foreign policy tools applied by Washington are based on positive power. *Vice versa*, the more unfriendly Kyiv appears from an American vantage point, the more Washington is inclined to resort to negative power tools. (s. 149, mina understrykningar)

I vissa fall är det Ukrainas beteende som tycks vara styrande, ibland USA:s perception. Vidare förs resonemanget ibland baklänges, d.v.s., det faktum att USA:s utrikespolitik gentemot Ukraina förs med både positiva och negativa medel bidrar till kategoriseringen av Ukraina som obestämd:

In sum, this first period in the post-Cold War U.S. policies towards Ukraine confirms

the assumption that both positive and negative power tools of foreign policy are applied towards undecided states. (s. 129)

Utmaningen som författaren trots allt går iland med ligger i att spåra och karaktärisera utvecklingen av den bilaterala relationen mellan Ukraina och USA.

Det tredje fallet är Vitryssland. Att Vitryssland länge framstått som fiende är i och för sig inte svårt att påvisa. Däremot visar analysen att inte enbart negativa utrikespolitiska medel har använts gentemot Vitryssland. USA använde sig av positiva materiella medel i förhållande till Vitryssland under de första åren av oberoende. Den politiken var visserligen inte riktad enbart mot Vitryssland utan mot en grupp av stater, men trots allt var det ju faktiskt fråga om politik gentemot Vitryssland eftersom landet ingick i gruppen. Författaren för också en intressant diskussion angående svårigheterna för USA att påverka Vitryssland. Ju färre kontaktpunkter det finns mellan USA och Vitryssland, desto färre möjligheter att påverka blir det. Och här finns också kopplingen till Ryssland som är den stormakt som har lättare att påverka Vitryssland. Här finns möjligheten för USA att påverka via Ryssland.

Ett intryck av studien om Vitryssland är att fallet är mer komplext än vad analysmodellen förutskickar och att denna komplexitet samtidigt tydliggörs när modellen prövas mot empiriska observationer. Detta reser en del frågor: Kan det vara så att en stat som framställer sig som fiende i det här sammanhanget inte är mottaglig för utrikespolitiska medel överhuvudtaget? Är det så att om någon annan stormakt har bättre möjligheter till kontroll så utmanas unipolariteten?

Avslutning

Det här är en välskriven, systematisk och i det stora hela övertygande studie av ett i högsta grad intressant och viktigt ämne. Frågan den behandlar är ju en av vår tids viktigare politiska frågor. Det är därför en angelägen avhandling.

Till avhandlingens förtjänster hör framförallt de fint genomförda fallstudierna. De är goda berättelser som inte är alltför låsta vid den teoretiska referensramen samtidigt som den alltid är närvarande. Avhandlingen ger mycket kunskap om fallen och om den bilaterala relationen

mellan USA och de tre motparterna. En annan förtjänst är den explicita och transparenta behandlingen av de centrala resonemangen och viljan att bidra till teoriutveckling och teoriprovning. Till förtjänsterna hör också att avhandlingen är välskriven och lättläst. Den har en god retorisk komposition som påminner läsaren om den centrala tesen. Retoriskt saknas däremot *refutatio*, d.v.s. ambitionen att presentera och bemöta de mest uppenbara motargumenten. Sammantaget är det fråga om en välskriven, intressant, angelägen och läsvärd doktorsavhandling.